

InDret 4/2000

Mariano Roca López
InDret

Indemnitzacions per danys personals i Impost sobre la Renda de les Persones Físiques

Mariano Roca López*
InDret**

Sumari

- Exempció a l'IRPF de les indemnitzacions per danys personals
- No tots els danys indemnitzables estan exempts
- Reconeixement judicial de la quantia de la indemnització
 1. Abast
 2. Fórmules intermitges: aspectes legals i doctrinals
- Quantia de la indemnització legalment establerta
- Les percepcions derivades de contracte d'assegurança de danys concertat per la víctima
- La forma de percepció de la indemnització
- Taula de Consultes de la DGT
- Bibliografia

• Exempció a l'IRPF de les indemnitzacions per danys personals

¿Quin efecte impositiu produeix sobre la renda personal d'una persona, víctima d'un dany personal, el fet que aquesta rebi una quantitat de diners en concepte d'indemnització de danys i perjudicis?

La figura impositiva que, amb caràcter fonamental, incideix en la obtenció de renda per part dels contribuents persones físiques és l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF). Per això, l'exposició que segueix es cenyirà a la regulació de l'esmentat impost.

Segons l'art. 6 de la Llei 40/1998, de 9 de desembre, de l'Impost sobre la Renda de las Personas Físiques i d'altres normes tributàries (LIRPF), el fet imposable de l'impost és l'obtenció de renda per part del subjecte passiu. No obstant això, l'art. 7 LIRPF inclou una sèrie de supòsits que, encara que constitueixen fets imposables de l'IRPF, no són rendes tributables per aquest impost¹. D'entre aquests destaquem el contemplat per la lletra d) de l'art. 7 LIRPF², en virtut del qual es trobaran exempts de tributació:

* Advocat, Cuatrecasas Abogados.

** L'equip d'InDret que, en aquesta ocasió, ha coescrit aquest article està format per Pablo Salvador Coderch, Jordi Carrasco Martín, Oliver García Muñoz, Álvaro Luna Yerga i Sonia Ramos González.

¹ S'entén per **fet imposable** «el presupuesto de naturaleza jurídica o económica fijado por la Ley para configurar cada tributo y cuya realización origina el nacimiento de la obligación tributaria» (art. 28.1 Llei 230/1963, de 28 de desembre, General Tributària -LGT-).

«Las indemnizaciones como consecuencia de responsabilidad civil por daños físicos o psíquicos a personas, en la cuantía legal o judicialmente reconocida».

L'esmentat precepte estableix, a més, una sèrie de requisits de caràcter quantitatiu per tal que els imports indemnitzatoris rebuts puguin beneficiar-se de l'exempció. Així, haurà de tractar-se d'imports rebuts *«en la cuantía legal o judicialmente reconocida»*, de manera que resulta precís establir una distinció en funció del medi a través del qual s'hagin obtingut les indemnitzacions susceptibles d'exempció.

- **No tots els danys indemnitzables estan exempts**

No tots els danys indemnitzables estan exempts; només s'hi troben, com acabem de veure, els danys físics o psíquics a persones i, a més, en la quantia legal o judicialment reconeguda. En interpretació del concepte de dany contingut a l'art. 7.d) LIRPF, molt més estricte que la noció de dany en Dret Civil (art. 1902 CC i jurisprudència que el desenvolupa), la Direcció General de Tributs (DGT) ha acollit com a danys personals tota lesió corporal o psíquica que derivi d'una causa violenta, sobtada, externa i aliena a la intencionalitat del damnificat i que produeixi la invalidesa temporal o permanent o fins i tot la mort.

D'entre les Consultes de la DGT sobre aquesta qüestió, referides totes elles a la previgent Llei 18/1991, de 6 de juny, de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (Llei 18/1991) -30.3.1998, 30.8.1996 i 1.10.1993- podem destacar aquesta última, el tenor de la qual reitera el de les anteriors:

«Hay que entender que la expresión "las indemnizaciones por daños... a..." del precepto transcrito de la Ley del Impuesto reconoce la exención para aquellas indemnizaciones a que vienen obligados por la normativa civil aquellos que causen daño a otro, y entendiendo por daño toda lesión corporal o psíquica que derive de una causa violenta, súbita, externa, ajena a la intencionalidad de la persona y que produce la invalidez temporal o permanente o incluso la muerte, (...)».

La realització del fet imposable determinarà la seva **subjecció** al tribut de que es tracti. En sentit contrari, si no es realitza el fet imposable, bé perquè la Llei així ho precisi expressament per alguns supòsits (art. 29 LGT) o bé perquè així resulti de la interpretació de la descripció típica del fet imposable, ens trobarem davant d'un supòsit de **no subjecció**.

Juntament amb aquests supòsits, es parla d'**exempció** quan, tot i realitzar-se el fet imposable, no neix l'obligació tributària perquè el legislador així ho ha disposat.

² L'art. 9.Un.e) de l'anterior llei reguladora de l'IRPF, Llei 18/1991, de 6 de juny, de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, preveia que estaven exemptes:

«Las indemnizaciones por daños físicos o psíquicos a personas, en la cuantía legal o judicialmente reconocida, así como las percepciones derivadas de contratos de seguro por idéntico tipo de daños hasta 25 millones de pesetas».

La restricció que realitza la legislació tributària de l'exempció de les indemnitzacions per només alguns danys personals suscita, entre d'altres, tres ordres de qüestions:

- a) En primer lloc, només els danys personals invalidants es troben inclosos a l'art. 7.d) LIRPF. En conseqüència, les indemnitzacions per responsabilitat civil derivades de la causació d'aquest tipus de danys es trobaran subjectes i no exemptes de l'impost. Per al concepte d'invalidesa temporal, s'ha de tenir en compte l'art. 128.1.a) del Reial Decret Legislatiu 1/1994, de 20 de juny, del Text Refós de la Llei General de la Seguretat Social (LGSS), segons el qual tindran la consideració de situacions determinants d'incapacitat laboral transitòria:

«Las debidas a enfermedad común o profesional y a accidente, sea o no de trabajo, mientras el trabajador reciba asistencia sanitaria de la Seguridad Social y esté impedido para el trabajo, con una duración máxima de doce meses, prorrogables por otros seis cuando se presuma que durante ellos pueda el trabajador ser dado de alta médica por curación».

- b) En segon terme, la DGT, en Consulta de 8.4.1994, sembla haver exclòs el dany moral del concepte de dany personal, atès que ha declarat que:

«[L]a norma [art. 9.1.e) Ley 18/1991] se refiere única y exclusivamente a cantidades -indemnizaciones o percepciones, según la vía de su reconocimiento- reparatorias de daños físicos y psíquicos a personas y no a indemnizaciones de tipo moral... , por lo que en este sentido -[las] indemnizaciones por daños morales- estarían plenamente sometidas a tributación por el IRPF...».

Aquesta interpretació planteja alguns interrogants que permeten posar en dubte la seva correcció:

- b.1) Si el dany moral està exclòs del concepte de dany psíquic de l'art. 7.d) LIRPF, quins danys s'inclouen en el primer? No sembla raonable excloure de l'exempció totes les indemnitzacions per danys morals que s'associen a danys psíquics sense una repercussió somàtica clara.
- b.2) La interpretació de la DGT obliga, a efectes tributaris, a distingir la quantia de les indemnitzacions per danys físics o psíquics de les concedides per dany moral. La tasca no sembla fàcil si tenim en compte, en primer lloc, que els jutges i magistrats espanyols no acostumen a desglossar les partides indemnitzatòries en funció del tipus concret de dany causat i, en segon lloc, que les quanties de les indemnitzacions bàsiques recollides en els barems inclosos a l'Annex de la Llei 30/1995, de 8 de novembre, d'Ordenació i Supervisió de les Assegurances Privades (Llei 30/1995), que

«tendrán la consideración de indemnizaciones en la cuantía legalmente reconocida» (art. 1.3), inclouen el dany moral.

De la breu discussió anterior resulta amb raonable certesa que les indemnitzacions per danys físics i psíquics que s'ajustin als barems legals sobre danys morals es troben incloses a l'exempció en estudi.

- c) En darrer terme, la DGT ha considerat que les indemnitzacions derivades de malaltia professional gaudeixen de l'exempció de l'art. 7.d) LIRPF. En aquest sentit es pot veure la Consulta de 30.3.1998, segons la qual el concepte de malaltia professional ha de trobar encaix en el concepte de danys acollit per la DGT:

«En el caso consultado (...) se produce ese daño o perjuicio (...) al trabajador, puesto que en el ejercicio de su profesión contrae una enfermedad de carácter infeccioso que ha motivado la declaración de invalidez permanente total y, además, su cuantía ha sido declarada judicialmente.

Por ello, la cuantía percibida en concepto de indemnización estará exenta en virtud de lo señalado en la letra e) del artículo 9 de la Ley 18/1991, de 6 de junio».

• **Reconeixement judicial de la quantia de la indemnització**

1. Abast

Quedarà exonerat de tributació per l'IRPF l'import de les indemnitzacions reconegudes per decisió judicial. El text legal no limita de cap manera la seva quantia, ja que, a diferència de les indemnitzacions la quantia de les quals es determini legalment, les fixades en virtut de sentència judicial es trobaran exemptes a l'IRPF.

Així ho ha entès la DGT en Consulta de 8.4.1994 quan, en distingir les diferents possibilitats de percebre una indemnització, va disposar textualment que:

«a) Cuantificación fijada por un juez o un tribunal, bien en sentencia o por Auto (artículo 369, Ley de Enjuiciamiento Civil). La indemnización estaría exenta cualquiera que sea su importe».

Ha d'observar-se, a més, que, segons el tenor literal de l'art. 7.d) LIRPF, només gaudirien d'exempció els imports indemnitzatoris que s'haguessin fixat després de la finalització d'un procés judicial, una vegada que el jutge, escoltades les parts intervinents i valorades les proves i testimonis aportats, dictés acte o sentència que posés fi al procés.

Malgrat això, la DGT ha interpretat extensivament l'expressió «*judicialmente reconocidas*», bo i considerant que també podran quedar exemptes les que denomina "fórmules intermitges". Així, en Consulta de 8.4.1994, ha assenyalat que s'hi enquadra tot supòsit d'aproximació voluntària de les postures de les parts en conflicte, sempre que hi hagi algun tipus d'intervenció judicial:

«(...) b) Fórmulas intermedias. Con esta expresión se quiere hacer referencia a aquellos casos en los que existe una aproximación voluntaria en la postura de las partes en conflicto, siempre que haya algún tipo de intervención judicial. A título de ejemplo se pueden citar los siguientes: acto de conciliación judicial, allanamiento, renuncia, desistimiento y transacción judicial. En estos casos la indemnización estará igualmente exenta por la totalidad de su importe».

En sentit idèntic es pronuncien les Consultes de 6.2.1996, 26.9.1995, 13.4.1994 o 6.9.1993.

Així doncs, la DGT ha disposat una enumeració exemplificativa dels diferents supòsits que integrarien aquesta categoria de "fórmules intermitges", on hi destaquen, entre d'altres, els actes de conciliació judicial, aplanament, renúncia, desistiment o transacció judicial.

2. Fórmules intermitges: aspectes legals i doctrinals

Al concepte de "fórmules intermitges" s'inclouen alguns dels avui denominats actes de disposició de l'objecte del judici, contemplats a l'art. 19.1 de la Llei 1/2000, de 7 de gener, d'Enjudiciament Civil³ (LEC 2000):

«Los litigantes están facultados para disponer del objeto del juicio y podrán renunciar, desistir del juicio, allanarse, someterse a arbitraje y transigir sobre lo que sea objeto del mismo, excepto cuando la ley lo prohíba o establezca limitaciones por razones de interés general o en beneficio de tercero».

Observi's, amb tot, que l'arbitratge no es troba inclòs al concepte de "fórmules intermitges" acollit per la DGT, ja que el laude arbitral no requereix homologació judicial per tal de desplegar els seus efectes.

La llei defineix la transacció com «(...) un contrato por el cual las partes, dando, prometiendo o reteniendo cada una alguna cosa, evitan la provocación de un pleito o ponen término al que había comenzado» (art. 1809 CC). La transacció judicial es diferencia de l'extrajudicial en què, en aquella, l'òrgan jurisdiccional homologa un acord assolit per les parts mitjançant resolució en forma d'acte, tal i com disposa l'art. 19.2 LEC 2000⁴:

³ La seva entrada en vigor es produirà el 8.1.2001 (D.F. 21ª).

⁴ L'acte com a forma de resolució judicial es contempla amb caràcter general a l'art. 260.2.2ª LEC 2000, precepte que reconeix expressament com un dels seus possibles continguts l'aprovació judicial de la transacció. En canvi, l'art. 369 LEC 1881 delimita el

«Si las partes pretendieran una transacción judicial y el acuerdo o convenio que alcanzaren fuere conforme a lo previsto en el apartado anterior, será homologado por el tribunal que esté conociendo del litigio al que se pretenda poner fin».

A la LEC encara vigent⁵, de 1881 (LEC 1881), no hi ha un precepte general equiparable a l'art. 19.2 LEC 2000; les úniques referències a la transacció judicial les trobem en supòsits processals concrets, com els regulats pels arts. 1360, 1464.9, 1551.4 i 2025 a 2030 LEC 1881.

Per a l'**aplanament** l'art. 21.1 LEC 2000 disposa:

«Cuando el demandado se allane a todas las pretensiones del actor, el tribunal dictará sentencia condenatoria de acuerdo con lo solicitado por éste, pero si el allanamiento se hiciera en fraude de ley o supusiera renuncia contra el interés general o perjuicio de tercero, se dictará auto rechazándolo y seguirá el proceso adelante».

En relació amb diferents procediments jurisdiccionals, l'aplanament es regula als arts. 41 i 1541 LEC 1881.

Segons Juan MONTERO AROCA, l'aplanament és un «*acto procesal del demandado por el que éste manifiesta su voluntad de no oponerse a la pretensión del actor o de abandonar la oposición ya interpuesta, conformándose con la misma*»⁶. També aquí es produeix un apropament de posicions entre les parts amb anterioritat a la finalització normal del procés. Per tal que l'aplanament origini la immediata terminació del procés ha de consistir en un acte de reconeixement total de la demanda, que es formalitzarà en una sentència condemnatòria, no contradictòria, sobre el fons del litigi conforme a les pretensions, als nostres efectes, indemnitzatòries del demandant. En contraposició, quan la conformitat del mandat es refereixi a alguna o algunes de les peticions de l'actor, hi concorrerà un aplanament parcial que es formalitzarà mitjançant acte i no implicarà la finalització del procés, sinó que comportarà que la futura sentència hagi de reconèixer o atorgar la part de la pretensió aplanada, als nostres efectes, de caràcter indemnitzatori, tal i com disposa l'art. 21.2 LEC 2000:

«Cuando se trate de un allanamiento parcial el tribunal, a instancia del demandante, podrá dictar de inmediato auto acogiendo las pretensiones que hayan sido objeto de dicho allanamiento (...)».

La **renúncia** és un acte processal, unilateral y exprés del demandant pel qual manifesta el seu abandonament de l'acció exercitada o del dret en que

contingut de l'acte com a forma de resolució judicial sense citar de forma expressa l'homologació judicial de la transacció.

⁵ A 27 d'octubre de 2000.

⁶ MONTERO AROCA, Juan, i altres, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*. Tirant lo Blanch, Valencia, 2000, pàg. 443.

fonamenta la seva pretensió: així, la renúncia extingirà el procés, mitjançant sentència no contradictòria i desestimatòria de la pretensió amb absolució del demandat. La renúncia es contempla amb caràcter general a l'art. 20.1 LEC 2000:

«Cuando el actor manifieste su renuncia a la acción ejercitada o al derecho en que funde su pretensión, el tribunal dictará sentencia absolviendo al demandado, salvo que la renuncia fuese legalmente inadmisibile. En este caso, se dictará auto mandando seguir el proceso adelante».

A l'igual que a les anteriors figures examinades, a la LEC 1881, els arts. 57, 547, 552 i 669 només fan referència a la renúncia en relació amb concretes actuacions processals⁷.

La DGT pressuposa -a l'igual que a l'aplanament, si bé que amb inversió de subjectes-, que aquest acte ha suposat un apropament entre les parts en conflicte, motiu pel qual resultarà igualment aplicable l'exempció de l'art. 7.d) LIRPF.

Al respecte, s'ha d'observar el següent:

- a) Per definició de renúncia -acte d'abandonament de drets o d'altres posicions jurídiques subjectives- no sembla imaginable un cas en el que d'una renúncia derivés cap dret indemnitzatori susceptible d'exoneració per l'art. 7.d) LIRPF. En cas de produir-se una renúncia que instrumentés un acord previ entre les parts en el qual s'hagués pactat una indemnització hi hauria una transacció extrajudicial, a efectes de l'exempció de l'art. 7.d) LIRPF. La renúncia, aleshores, formaria part d'aquest acte més complex només per tal de dotar la transacció extrajudicial dels requisits que exigeix la DGT per a constituir una "fórmula intermitja".
- b) A la renúncia, al contrari que a l'aplanament, seria qüestionable fins i tot el pretès apropament de les postures de les parts en litigi, atès que no hi ha cap negociació, com si que succeeix en la transacció, ni submissió a la voluntat de l'altra part, de manera semblant al que succeeix en l'aplanament. Qualsevol possible apropament de postures que poguessin assolir les parts es plasmarà, no en el procés renunciat, sinó en una transacció judicial o extrajudicial.

Resulta, per tant, confús que la DGT inclogui dintre del concepte de "fòrmules intermitges" aquesta figura.

⁷ Alguns autors com José María GIL SÁEZ, *Cuestiones de Derecho Procesal Civil*, CGPJ, Madrid, 1995, pàgs. 71-72, distingeixen entre la renúncia total, que extingirà el procés, i la parcial que, sense produir aquest efecte, obligarà el jutge a absoldre d'allò renunciat i a pronunciar-se sobre la resta.

El **desistiment** és, segons Juan MONTERO AROCA «un acto procesal del demandante consistente en una declaración de voluntad por la que anuncia su deseo de abandonar el proceso pendiente iniciado por él, de modo que su pretensión queda imprejuzgada, al no dictarse pronunciamiento alguno sobre la misma»⁸ i, per tant, pot ser objecte d'un nou procés posterior. La definició d'aquesta figura es contempla, amb caràcter general, a l'art. 20.2 i 3 LEC 2000, que reproduïm, mentre que la LEC 1881 només fa referència a aquesta figura respecte de concrets tràmits processals als arts. 409, 410, 728 i 846 a 848:

«El demandante podrá desistir unilateralmente del juicio antes de que el demandado sea emplazado para contestar a la demanda o citado para juicio. También podrá desistir unilateralmente, en cualquier momento, cuando el demandado se encontrare en rebeldía».

«Emplazado el demandado, del escrito de desistimiento se le dará traslado por plazo de tres días.

Si el demandado prestare su conformidad al desistimiento o no se opusiere a él dentro del plazo expresado en el párrafo anterior, el tribunal dictará auto de sobreseimiento y el actor podrá promover nuevo juicio sobre el mismo objeto.

Si el demandado se opusiera al desistimiento, el juez resolverá lo que estime oportuno».

Per tant, la LEC 2000 regula dos tipus de desistiment: l'unilateral, produït per la voluntat única del demandant en els casos mencionats a l'art. 20.2 LEC 2000, i el bilateral, procedent en tots els demés casos, en els que s'exigirà escoltar el demandat. En tot cas, el desistiment es plasmarà en un acte judicial; així, si bé no recau cap resolució judicial, la Hisenda Pública dóna per suposat que si que s'ha produït una intervenció judicial (encara que tan sols sigui per l'admissió a tràmit de la demanda interposada) i que, sense perjudici que hi hagi acord o no entre les parts, és indubtable que s'ha produït un apropament de les seves postures contraposades, atès que el demandant ha abandonat la seva pretensió i s'ha avingut a la proposta inicialment presentada per l'altra part⁹.

La inclusió del desistiment en el concepte de "fórmules intermitges" també planteja alguns problemes:

⁸ MONTERO AROCA, Juan, i altres, *op. cit.*, pàg. 436

⁹ A la doctrina, es pot veure Miguel GIL DEL CAMPO, "Indemnizaciones laborales y por daños físicos y psíquicos y otras prestaciones exentas en el IRPF". Impuestos (Compendio) 1995, pàgs. 445 a 456. Segons aquest autor, la interpretació àmplia del concepte "judicialment reconegudes" comporta que tota fórmula jurídica que possibiliti un reconeixement judicial serà vàlida per a considerar exempt l'import que amb la mateixa s'hagi obtingut, sense necessitat d'esperar a una sentència judicial.

- a) Com ja hem apuntat en la renúncia, per la pròpia definició de desistiment no és fàcil trobar un cas en el qual del desistiment derivés cap dret indemnitzatori susceptible d'exoneració per l'art. 7.d) LIRPF. Així, en cas de donar-se un desistiment com a conseqüència que les parts haguessin arribat a un acord previ en el qual es pactés una indemnització, ens trobaríem davant una transacció extrajudicial. Novament, el desistiment formaria part d'un acte més complex que instrumentaria una transacció extrajudicial prèvia amb el propòsit de dotar-la dels requisits de les "fórmules intermitges".
- b) Al desistiment seria qüestionable, a més, l'abast de la intervenció judicial, en especial en els casos de desistiment unilateral.

Per tot això, també és dubtosa la inclusió del desistiment en el concepte de "fórmules intermitges".

Tant a la renúncia com al desistiment el problema és que, o bé hi ha una transacció prèvia i és extrajudicial, o bé s'obre una escletxa pel frau processal, ja que és possible transigir i portar només al procés la demanda i després renunciar o desistir per tal de ratificar una transacció anterior, que mai va ser objecte de discussió al procés.

Només ens trobarem davant d'una "fórmula intermitja" quan aquesta no constitueixi frau de llei.

- ***Quantia de la indemnització legalment establerta***

El segon supòsit que possibilita l'exempció consisteix en què la quantia percebuda en concepte d'indemnització es correspongui amb la legalment establerta. Per això, si les parts no pledegen per raó d'haver arribat a un acord extrajudicial, és necessària, per tal de què l'import percebut tingui la consideració de renda exonerada de gravamen, l'existència d'una norma reguladora de les quanties a percebre com a indemnització per danys, depenent de la gravetat dels mateixos i de les circumstàncies en què el dany s'hagi produït.

El cas més important de regulació legal de les quanties indemnitzatòries és el dels danys causats per accidents de circulació, atesa la freqüència d'accidents que tenen lloc en el desenvolupament d'aquesta activitat.

Des de l'entrada en vigor de la Llei 30/1995, que substitueix l'anterior escala prevista a l'Ordre Ministerial de 5 de març de 1991, així com a qualsevol altra que pogués ser d'aplicació, s'ha d'atendre als barems que inclou per al càlcul de les indemnitzacions que, d'acord amb l'art. 1.3 del seu Annex, «tendrán la

consideración de indemnizaciones en la cuantía legalmente reconocida». En conseqüència, la indemnització que pagui l'Entitat Asseguradora per danys físics o psíquics a persones estarà exempta a l'IRPF sempre que la seva quantia no superi la determinada conforme a l'escala prevista a la Llei 30/1995. L'excés, en canvi, tributarà per renda.

A l'efecte, la DGT, a la Consulta 6.2.1996, va establir que:

«(...) 1. Indemnización de cuantía legalmente reconocida.

Cuando una norma determine una cuantía de la indemnización, su percepción estará exenta del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas. En el supuesto de que la indemnización exceda de las cuantías legalmente fijadas, el exceso estará sujeto y no exento del Impuesto.

(...)

2. (...)

3. Indemnización fijada por acuerdo extrajudicial.

Estará sujeta y no exenta del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas la cuantía de la indemnización que exceda del importe fijado normativamente (...).».

L'aplicabilitat de la Llei 30/1995 s'ha vist greument afectada per la STC 29.6.2000, que declara inconstitucional i, en conseqüència, nul, el total contingut de l'apartat lletra B) "factores de correcció" per perjudicis econòmics de la Taula V de l'Annex, relativa a les indemnitzacions per incapacitat temporal. ¿Té sentit considerar inconstitucional part del contingut de la Taula V de la Llei 30/1995 i, malgrat això, mantenir per a les restants taules el mateix criteri de correcció declarat nul? La STC 29.6.2000 ha debilitat la Llei 30/1995, per tant no seria d'estranyar que en el futur es plantegessin noves impugnacions dels restants supòsits del mateix text legal que resolen, de manera similar, si no idèntica a la declarada inconstitucional, la valoració del dany.

Es planteja el dubte sobre l'aplicabilitat analògica de la Llei 30/1995 a sectors del tràfic diferents del que constitueix el seu àmbit material (art. 1r. 1 de l'Annex). Les Consultes de la DGT examinades no es pronuncien sobre el tema, atès que totes les que coneixem resolen consultes sobre accidents de circulació. La possibilitat o no d'aplicar analògicament la Llei 30/1995 a d'altres sectors de l'activitat social o econòmica ha estat contemplada per la

doctrina. Algun autor, com Mariano MEDINA CRESPO¹⁰, s'ha manifestat a favor de l'analogia:

«Aunque el sistema no ordene el uso del mecanismo analógico y oculte la posibilidad y necesidad de su uso, tal posibilidad y necesidad existe, pues no se impide expresamente (quod non prohibitum, permissum), máxime teniendo en cuenta que el derecho de la responsabilidad civil es por esencia reparatorio y no sancionador en absoluto; y es incontestable por ello que tal mecanismo no puede preterirse y ha de utilizarse cuando lo impongan las exigencias intrínsecas del sistema, puestas al servicio de la plenitud y la coherencia normativas».

En línia similar, el Projecte de Llei de Mesures Fiscals, Administratives i de l'Ordre Social, de 13 d'octubre de 2000, preveu a l'art. 1.1 l'ampliació de l'exempció de l'art. 7.d) LIRPF a les indemnitzacions per danys físics o psíquics derivades d'un contracte d'assegurança d'accidents concertat per la víctima. Respecte d'aquests casos, el Projecte estableix com a límit legal de l'exempció la quantia que resulti d'aplicar els barems previstos a la Llei 30/1995. Si la Llei amplia l'àmbit material d'aplicació de la Llei 30/1995 per a aquest tipus d'indemnitzacions, no trobem obstacle a l'aplicació analògica dels esmentats barems per a les restants indemnitzacions a què fa referència l'art. 7.d) LIRPF.

No obstant això, Jesús FERNÁNDEZ ENTRALGO ha refusat l'aplicació analògica de la Llei 30/1995, basant-se en el principi d'especialitat de la Llei i en la finalitat que persegueix:

«Sólo en los casos en que el elemento extraño [a la conducción de vehicle de motor] se convierta en el centro de gravedad de la imputación objetiva de la creación del riesgo (Pantaleón, 1990) no procederá la aplicación de esta normativa especial, porque ésta, por interpretación de su finalidad, a tenor de lo que se infiere de su art. 1 (criterio teleológico, el decisivo para la interpretación de las normas jurídicas, con arreglo al art. 3.1 del Código Civil), regula exclusivamente la responsabilidad por el resarcimiento de las

¹⁰ MEDINA CRESPO, Mariano. *La valoración civil del daño corporal. Bases para un tratado. Análisis jurídico del sistema incluido en la Ley 30/1995. Doctrina y Jurisprudencia. Vol. I.* Dykinson, Madrid, 1999, pàg. 317.

consecuencias perjudiciales de un hecho que entraña un riesgo generado directamente por la circulación de un vehículo de motor»¹¹.

Per tant, si en els casos en què a la conducció d'un vehicle de motor s'afegeix una causa externa sobre la que recau el centre de gravetat de la imputació objectiva de creació del risc l'autor esmentat nega l'aplicació de la Llei 30/1995, amb més raó s'haurà de negar la mateixa en els casos completament aliens a la circulació de vehicles de motor.

Amb tot, la falta d'aplicació analògica de la Llei 30/1995 ens conduiria a un resultat discriminatori: ¿per què haurien de tributar les indemnitzacions derivades de qualsevol altre tipus d'accident diferent al de circulació? ¿És que potser no són tant unes com les altres indemnitzacions derivades de responsabilitat per danys físics o psíquics i, per tant, mereixedores de l'exempció de l'art. 7.d) LIRPF?

- ***Les percepcions derivades de contracte d'assegurança concertat per la víctima***

Les percepcions indemnitzatòries per danys físics o psíquics derivades d'un contracte d'assegurança concertat per la víctima mereixen una menció especial, atès que el seu règim fiscal ha experimentat una constant evolució a la regulació de l'IRPF.

L'art. 9.Un.e) Llei 18/1991 distingia clarament entre indemnitzacions per danys físics o psíquics a persones, amb independència que el causant del danys es trobés o no cobert per una assegurança de responsabilitat civil, de les percepcions que el subjecte accidentat pogués rebre amb motiu d'haver concertat una assegurança que cobrés les contingències de danys físics o psíquics patits per ell mateix:

«Art. 9.Uno. *Estarán exentas las siguientes rentas:*

(...)

e) Las indemnizaciones por daños físicos o psíquicos a personas, en la cuantía legal o judicialmente reconocida, así como las percepciones derivadas

¹¹ FERNÁNDEZ ENTRALGO, Jesús. *Valoración y resarcimiento del daño corporal. La reforma del sistema resarcitorio de los daños corporales derivados de la conducción de vehículos a motor, en la Ley 30/1995, de 8 de noviembre*. Marcial Pons, Madrid, 1997, pàg. 85.

de contratos de seguro por idéntico tipo de daños hasta 25 millones de pesetas».

Per al segon supòsit, la Llei 19/1991 restringia l'exempció a l'IRPF als primers 25.000.000 ptes., estant subjecte i no exempt l'excés sobre l'esmentada quantia en concepte d'increment de patrimoni regular (art. 44 Llei 18/1991).

La nova LIRP va alterar substancialment aquest panorama. En efecte, l'art. 7.d) LIRPF ha suprimit l'exempció prevista per aquestes percepcions i ha provocat amb això la seva completa tributació a l'IRPF en concepte d'increment de patrimoni regular.

Aquesta modificació legislativa no sembla encertada, ja que ambdues indemnitzacions ho són pel mateix concepte, el patiment de danys físics o psíquics per la víctima. Aquesta més que probable falta de justificació d'un tracte jurídic diferenciat entre ambdues situacions, d'acord amb l'únic criteri que la indemnització sigui satisfeta per l'entitat asseguradora de la víctima, en el primer supòsit, o del causant, en el segon, sembla estar en l'origen de la modificació de la LIRPF prevista en el Projecte de Llei de Mesures Fiscals, Administratives i de l'Ordre Social, de 13 d'octubre de 2000.

El projecte amplia l'exempció de l'art. 7.d) a les indemnitzacions com a conseqüència de responsabilitat civil per danys personals derivades de contractes d'assegurança d'accidents en els següents termes:

«Igualmente estarán exentas las indemnizaciones por idéntico tipo de daños [danys físics o psíquics] derivadas de contratos de seguro de accidentes, salvo aquellos cuyas primas hubieran podido reducir la base imponible o ser consideradas gasto deducible por aplicación de la regla 1ª del artículo 28, hasta la cuantía que resulte de aplicar, para el daño sufrido, el sistema para la valoración de los daños y perjuicios causados a las personas en accidentes de circulación, incorporado como anexo en la Ley sobre Responsabilidad Civil en la Circulación de Vehículos a Motor, en su redacción dada por la Ley 30/1995...».

El límit de 25.000.000 ptes. històricament previst a la Llei 18/1991 es pot veure substituït així pel més general de la quantia legalment establerta, entenent aquesta com la que es determini conforme als barems previstos a l'Annex de la Llei 30/1995.

- ***La forma de percepció de la indemnització***

La reparació del dany es pot realitzar de diferents formes: *in natura*, en espècie o per equivalent, és a dir, mitjançant el pagament d'una indemnització. I és aquesta última forma de reparació del dany la que constitueix l'objecte d'estudi. Per aquest motiu, no ens ocuparem en aquest treball de l'estudi del règim fiscal aplicable a la reparació *in natura* o en espècie del dany.

La indemnització es paga, normalment, en forma de capital. No obstant això, en ocasions, per disposició legal, judicial o per acord entre les parts, la indemnització es satisfà en forma de renda periòdica o perpètua.

Fins aquí hem tractat del règim fiscal aplicable a la indemnització satisfeta en forma de capital. Vegem, a continuació, quin és el règim fiscal aplicable a les indemnitzacions concedides en forma de renda periòdica o perpètua per disposició legal, per resolució judicial o per acord entre les parts.

- a) En els casos de pensions indemnitzatòries o quasi indemnitzatòries que s'han de pagar per prescripció legal, el règim fiscal ve determinat, per a alguns casos concrets, per la pròpia LIRP: així, per exemple, les pensions percebudes pels afectats pel VIH regulades al Reial Decret Llei 9/1993, de 28 de maig, o aquelles derivades d'accidents laborals, regulades al Reial Decret Legislatiu 1/1994, de 20 de juny, pel que s'aprova el Text Refós de la Llei General de la Seguretat Social.

Així, l'art. 7.b) LIRPF declara exemptes «*las ayudas de cualquier clase percibidas por los afectados por el virus de inmunodeficiencia humana, reguladas en el Real Decreto-ley 9/1993, de 28 de mayo*». De manera semblant, la lletra f) de l'art. 7 LIRPF declara exemptes «*las prestaciones reconocidas al contribuyente por la Seguridad Social o por las entidades que la sustituyen como consecuencia de incapacidad permanente absoluta o gran invalidez (...)*». En sentit contrari, les pensions satisfetes als treballadors com a conseqüència de trobar-se en una situació d'incapacitat temporal o permanent, de caràcter parcial o total, es trobaran subjectes a l'IRPF en concepte de rendiments del treball, tal i com ho disposa l'art. 16.2.a).1ª. LIRPF.

Per als restants casos en què la llei permet o obliga al pagament d'una indemnització en forma de pensió i que no es trobin expressament previstos a l'art. 7 LIRPF, les rendes percebudes per la víctima es trobaran

exemptes en la seva totalitat, tal i com ho ha reconegut la DGT a les Consultes de 26.9.1995 i 19.4.1993:

«Cuando legalmente se reconoce tanto el montante de la indemnización como la forma (capital o renta) en que ésta ha de satisfacerse a la víctima del accidente de tráfico, la exención será total en el Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas».

- b) Quan no és la llei sinó una resolució judicial la que determina el pagament de la indemnització en forma de renda periòdica o perpètua, aquesta indemnització es trobarà exempta de tributació. En aquest sentit s'ha manifestat la DGT a les Consultes de 26.9.1995 i 19.4.1993:

«Cuando judicialmente se reconoce tanto el montante de la indemnización como la forma (capital o renta) en que esta ha de satisfacerse a la víctima del accidente de tráfico, la exención será total en el Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas correspondiente a la víctima perceptora de aquélla».

Es poden veure exemples de reconeixement judicial de les indemnitzacions en forma de renda periòdica a les SSTS, 1a., 29.7.1998; 3.7.1998; 17.3.1998; 26.2.1998.

- c) En tercer lloc, si la pensió indemnitzatòria no deriva directament de la llei ni de resolució judicial, sinó d'un acord entre les parts, tributa a l'IRPF en concepte de rendiment de capital mobiliari, segons l'art. 23.3.b) i c) LIRPF, que regula les rendes vitalícies i temporals. En aquest cas, és indiferent que l'acord assolit per les parts substitueixi una indemnització reconeguda judicialment o legalment en forma de capital.

La Consulta de la DGT de 19.4.1993, si bé referida a aquest últim supòsit, reconeix la subjecció de la pensió indemnitzatòria a l'IRPF en concepte de rendiment de capital mobiliari¹²:

¹² No voldríem deixar el règim de substitució de la renda en forma de capital per una renda periòdica en mans d'un únic criteri administratiu. Per això, Ignacio PÉREZ ROYO, *Manual del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas*, Marcial Pons, Madrid 1999, ha exposat al respecte que:

«La forma en que se abone la indemnización –capital o renta– será indiferente a efectos de la exención que venimos comentando siempre que tal forma haya sido legal o judicialmente establecida. Ahora bien, si una indemnización fijada en forma de capital es sustituida por voluntad de las partes por una renta, entonces habrá que entender que a la indemnización en sí se superpone un contrato de

«(...) [L]a renta constituida [per les parts] estará sometida a gravamen del art. 37.Uno.3.e) de la Ley del Impuesto [Llei 18/1991]».

La remissió que a la Consulta de 19.4.1993 s'efectua a l'art. 37.Un.3.e) de la Llei 18/1991, s'ha d'entendre avui realitzada a l'esmentat art. 23.3.b) i c) de la LIRPF.

Així doncs, procedeix extremar la cautela a l'hora de decidir la forma de percepció d'una indemnització per danys físics o psíquics, en tant que els efectes tributaris en un o altre supòsit resulten substancialment diferents.

- ***Taula de Consultes de la DGT***

Data
30.3.1998
30.8.1996
6.2.1996
26.9.1995
26.9.1995
13.4.1994
8.4.1994
1.10.1993
6.9.1993
19.4.1993

- ***Bibliografia***

FERNÁNDEZ ENTRALGO, Jesús. *Valoración y resarcimiento del daño corporal. La reforma del sistema resarcitorio de los daños corporales derivados de la conducción de vehículos a motor, en la Ley 30/1995, de 8 de noviembre*. Marcial Pons, Madrid, 1997.

GIL DEL CAMPO, Miguel, "Indemnizaciones laborales y por daños físicos y psíquicos y otras prestaciones exentas en el IRPF". Impuestos (Compendio) 1995.

renta temporal o vitalicia que, como tal, generará a efectos del impuesto un rendimiento del capital mobiliario».

GIL PÉREZ, Antonio; TERRASA MONASTERIO, Miquel; SÁNCHEZ LÓPEZ, Andrés (directores). *Comentarios al Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas y al Impuesto sobre la Renta de no residentes*, Aranzadi, Navarra, 2000.

GIL SÁEZ, José María, *Cuestiones de Derecho Procesal Civil*. CGPJ, Madrid, 1995.

MEDINA CRESPO, Mariano. *La valoración civil del daño corporal. Bases para un tratado. Análisis jurídico del sistema incluido en la Ley 30/1995. Doctrina y Jurisprudencia. Volum I*. Dykinson, Madrid, 1999.

MONTERO AROCA, Juan, y otros, *El nuevo proceso civil (Ley 1/2000)*. Tirant lo Blanch, Valencia, 2000.

PÉREZ ROYO, Ignacio. *Manual del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas*, Marcial Pons, Madrid 1999